

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра обліку і оподаткування

КУТНА МАР'ЯНА БОГДАНІВНА

**Обліково-аналітичне забезпечення діяльності установ державного
сектору економіки/Accounting and analytical support of Public Sector
Entities' activity**

Спеціальність – 071 Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма – Облік і контроль в державному секторі
економіки
Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка групи ОДСзм-21
Кутна М.Б.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, С.В.Сисюк

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри
д.е.н., професор

З.-М.Задорожний

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	6
1.1. Бухгалтерський облік – елемент управління установою	6
1.2. Обліково-аналітичне забезпечення в умовах застосування інформаційних технологій	10
Висновки до розділу 1	13
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ	15
2.1. Нефінансові активи: особливості обліку в державному секторі	15
2.2. Організаційно-методичні аспекти обліку фінансових активів	23
Висновки до розділу 2	26
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ	27
3.1. Аналіз показників діяльності	27
3.2. Організаційні засади обліково-інформаційного забезпечення системи контролю	35
Висновки до розділу 3	39
ВИСНОВКИ	40
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	49

ВСТУП

Актуальність теми. Ґрунтовний аналіз останніх публікацій та наукових досліджень дають підстави стверджувати, що вивчення актуальних проблемних питань управління установами зосереджено на основних теоретичних засадах, які були розроблені вітчизняними ученими, а також вдалому міжнародному досвіді. Основні проблеми безпосередньо стосуються вдалого впровадженого обліку та своєчасного проведення контролю, який має бути чітко налагоджений з метою забезпечення реалізації державної політики щодо надання якісних послуг у сфері державного сектору економіки.

Слід зауважити, що вивчення проблемних питань, з яким зіштовхуються установи державного сектору, потребують подальших досліджень, тому що вони залишаються не вирішеними, однак не втрачають актуальності. Для узгодження цих проблем недостатньо лише підтримки з боку держави. Доцільно здійснювати кардинальні зміни щодо основних підходів фінансування та ефективного використання наявних ресурсів. На раціональне використання ресурсів впливає ряд факторів, які доцільно враховувати, так як це дасть можливість уникнення негативного впливу, вдало застосовувати набутий попередній досвід, що звичайно позитивно вплине на показники діяльності.

Контроль заходи повинні проводитись щоденно з метою налагодження ефективної діяльності з використанням моніторингових досліджень, які сприяють прийняттю своєчасних управлінських рішень та розглядаються як важлива технологія в оцінюванні поточного стану справ на об'єкті управління для того, щоб мати можливість вдало спрогнозувати майбутній розвиток.

Для того, щоб усю отриману економічну інформацію можна було якісно та своєчасно опрацьовувати, доцільно використовувати найбільш вдалі форми реєстрів, масивів інформації і при цьому розробити сучасний

технологічний процес введення та використання зазначеної інформації.

Проблемні питання обліку в державному секторі залишаються актуальними, тому багато фахівців ці проблеми досліджують, а саме: Єфіменко Т.І., Левицька С.О., Ловінська Л.Г., Сисюк С.В., Сушко Н.І., Хорунжак Н. М., Чечуліна О.О. та інші.

Значна кількість публікацій вирізняється результативністю, що вказує на актуальність подальших досліджень і шляхи реалізації вказаних пропозицій.

Мета роботи обумовлена вивченням та обґрунтуванням особливостей обліково-аналітичного забезпечення діяльності установ соціального захисту населення, пошуком шляхів вирішення проблем щодо вдалого використання наявних ресурсів.

Досягнути вказаної мети можливо шляхом вирішення наступних **завдань**:

- Д
ослідити теоретичні основи обліково-аналітичного забезпечення;
- В
ивчити роль та місце обліку як важливого елемента управління установою;
- О
бґрунтувати специфічні особливості обліку активів в державному секторі;
- П
ровести аналіз показників діяльності;
- О
знайомитись з організаційними засадами обліково-інформаційного забезпечення системи контролю;
- В
казати на проблемні питання;

озробити рекомендації щодо вирішення проблемних питань.

Об'єктом дослідження обрано обліково-аналітичне забезпечення діяльності Управління соціального захисту населення Тернопільської районної державної адміністрації.

Предметом дослідження є ряд теоретичних, практичних та методологічних аспектів обліково-аналітичного забезпечення фінансово-господарської діяльності.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи узагальнення інформації, інформаційне моделювання, абстрагування, системного аналізу, групування та порівняння, синтезу – в процесі вдалого обґрунтування рекомендацій щодо обліково-аналітичного забезпечення фінансово-господарської діяльності.

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів направлені на ґрунтовні дослідження обліково-аналітичного забезпечення діяльності установ соціального захисту населення, організаційно-методичні аспекти обліку активів та їх особливості, розглянуто концептуальні моделі побудови аналізу та контролю.

Апробація результатів роботи та публікації. Проведені дослідження та зазначений перелік аналітичних показників пройшли апробацію в Управлінні соціального захисту населення Тернопільської районної державної адміністрації, що чітко засвідчує можливість їх ефективного використання у практичній діяльності інших установ. За результатами проведених досліджень опубліковано 2 тез.

Обсяг і структура роботи. Робота сформована на 49 сторінках, складається з основної частини, вступу та висновків, 13 рисунків, 12 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Бухгалтерський облік - елемент управління установою

Сушко Н. та Гізатуліна Л. вказують «система бухгалтерського обліку у державному секторі була орієнтована насамперед на виконання фіскальних функцій, що є протиріччям до вимог ринкової економіки щодо необхідності відображення в обліку реальних економічних ситуацій»[42].

Гізатуліна Л. розглядає «специфіку реформування системи бухгалтерського обліку через призму можливостей суміщення національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку у державному секторі з міжнародними стандартами та їх гармонізації зі статистикою державних фінансів та системою національних рахунків України»[10].

Бутнік-Сіверський О. констатує, що «система бухгалтерського обліку не може залишатися осторонь глобальних трансформацій і повинна гнучко реагувати й адаптуватися до нових інформаційних потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів»[8, с. 120].

Облік в установах державного сектору є одним із елементів управління, тому його слід трактувати як одну із ланок процесу виконання бюджету загалом і кошторису зокрема. Видатки та доходи розглядаються як окремі об'єкти обліку, але вони тісно пов'язані між собою. У відповідності до кошторису, де чітко затверджено усі повноваження установи щодо отримання доходів і здійснення передбачених видатків, визначаються загальні обсяги та передбачувані напрямки витрачання коштів. За результатами порівняння доходів та проведених видатків встановлюється фінансовий результат щодо виконання кошторису. Зважаючи на те, що установи подають звітність в електронному вигляді, важливу увагу необхідно зосередити на програмному забезпеченні, яке має відповідати усім сучасним вимогам, бути захищеним від зовнішнього впливу та значно полегшувати роботу облікових працівників.

О. Дорошенко за результатами проведеного дослідження стверджує «головні бухгалтери повинні не лише констатувати результати виконання кошторису, а й приймати адекватні управлінські рішення щодо цільового та ефективного використання бюджетних коштів у відповідності до їхнього функціонального призначення»[12].

Облік має бути налагоджений таким чином, щоб достовірно відображати результати фінансово-господарської діяльності за уже закінченими обліковими періодами та належним чином формувати інформацію з метою її застосування у прийнятті важливих управлінських рішень.

Загальні правила і підходи до формування облікової політики є єдиними для установ. Проте необхідно зважати на особливості діяльності, що дасть можливість у повному обсязі забезпечити належну організацію обліково процесу, створити економічні умови діяльності у відповідності до законодавчих вимог та обов'язково реагувати на зміни у них.

Добре сформована облікова політика дає можливість узгодити у загальній системі діяльності установи використання активів, найбільш якісно

сформувати доходи, ефективно провести витрати, надати якісні послуги та відобразити достовірно інформацію щодо елементів складових системи управління у звітності.

Грамотно побудована облікова політика сприяє більш раціональному використанню ресурсів, створенню сприятливих умов щодо залучення додаткових резервів і дає можливість вдало розробити шляхи досягнення поставлених цілей, орієнтуючись на реальні можливості та специфіку діяльності. Облікова політика стає важливим підґрунтям організації облікових процесів та з допомогою сучасних технічних засобів сприяє раціональному налагодженню обліку, проведенню контролю та аналізу.

Якісне формування облікової політики залежить від вдалого використання спектру підходів, які передбачають поєднання специфічних особливостей діяльності при формуванні моделі обліково-аналітичного забезпечення щодо прийняття рішень з необхідністю надання певних особливих видів послуг, що значно сприяє максимальному задоволенню потреб у цих послугах. Вдала побудова такої моделі в значній мірі залежить від використання сучасних технологій, а також шляхів і об'ємів облікової інформації, що за звичай, обумовлено повною автоматизацією облікових та аналітичних процедур.

Своєчасне отримання інформації щодо доходів та проведених витрат безпосередньо у місцях їх виникнення забезпечує проведення калькулювання собівартості послуг, тому необхідно проводити постійний аналіз зазначеної інформації, щоб встановити вплив чинників на їх структуру та вміло використовувати дані і сприяти усуненню негативного впливу. Особливу увагу стосовно обліку витрат зосереджують на нових механізмах їх відображення та статтях калькулювання і ступенях завершення операцій щодо надання послуг.

Управлінський облік в загальній обліковій системі сприяє прийняттю виважених рішень, забезпечує розроблення і застосування сучасних технологій щодо подальшого планування, проведення контролю та дає

можливість здійснювати аналіз таким чином, щоб у подальшому максимально оптимізувати витрати без погіршення роботи установи щодо надання послуг та якісно використовувати усі наявні ресурси.

При запровадженні управлінського обліку часто виникають проблеми, що зумовлені недостатньою взаємодією між працівниками бухгалтерії та інших підрозділів, які розробляють стратегію розвитку як конкретних підрозділів, так і установи в цілому, що пов'язано з фаховим рівнем працівників, із їх небажанням змінювати уже сформовані підходи у цьому напрямку діяльності, тому що це вимагає додаткових витрат часу, вмінь та передбачає проведення апробації передбачуваних показників у діяльності установи.

Зважаючи на постійний дефіцит коштів, про що засвідчують дані сформованої звітності, подана інформація має бути релевантною щодо складу та структури витрат з метою розробки подальших раціонально обґрунтованих показників, які формують собівартість наданих послуг, так як основною метою установ соціального захисту є надання якісних послуг у встановлених межах.

Важливим інструментом управлінського обліку можна розглядати бюджетування, яке дає можливість здійснювати планування, проводити контроль, а також розраховувати прогностні моделі подальшої діяльності, що забезпечують вирішення передбачуваних завдань, проблем та вказують на шляхи найбільш вдалих варіантів використання наявних ресурсів, прийнятих рішень, як керівником щодо загального управління, так і керівниками структурних підрозділів стосовно зміни підходів чи напрямків діяльності. У таких випадках персонал має повністю відповідати посадовим інструкціям щодо кваліфікації та рівня компетентності, що сприяє успішній діяльності у конкретному обліковому періоді з обов'язковим застосуванням сучасних технічних засобів, що значно спрощують та пришвидшують роботу.

В процесі здійснення управлінського аналізу застосовують широкий спектр методів, які здатні забезпечити виконання поставлених завдань.

Ретроспективний аналіз сприяє виявленню відхилень у діяльності за попередні облікові періоди шляхом співставлення фактичних даних і тих, які передбачались, що забезпечує швидке прийняття зважених рішень.

Свірко С. зазначає «управлінський облік у бюджетних установах передбачає формування та передачу інформаційно-аналітичних даних управлінському персоналу для обґрунтування вибору, підготовки та прийняття управлінських рішень у сфері контролю, планування, прогнозування ефективності діяльності суб'єктів господарювання в частині ціноутворення продуктів діяльності (послуг, робіт, продукції) бюджетних установ та оцінки ефективності їх діяльності»[37].

У зв'язку з тим, що ефективність використання коштів є важливою проблемою, то необхідно проводити детальний аналіз як надходжень, так і витрачання коштів з метою прийняття зважених рішень щодо пошуку шляхів збільшення надходжень та відповідно зменшення витрат. Як один із варіантів, що сприяє підвищенню ефективності використання коштів слід розглядати оптимізацію благодійної допомоги та налагодження якісного контролю за її використанням. Також доцільно зосередити увагу на здійсненні реалізації законсервованих активів, проведенні придбання матеріалів, що є необхідними для виконання поставлених перед установою завдань в мінімальних обсягах та укладати такі договори на більш вигідних умовах.

В умовах військового стану перед обліковою практикою постають нові виклики, що зумовлені вимогою застосуванням сучасних підходів у діяльності установи, у зв'язку із ще більшим обмеженням фінансування.

Сучасні виклики спонукають до розробки нових принципів обліку доходів, витрат і фінансових результатів, що безпосередньо потребує удосконалення методичних підходів в організації обліку, аналізу та контролю. Тому, на нашу думку, важливим напрямком є обґрунтування управлінського обліку.

Підтверджуючи цю думку Свірко С. констатує «управлінський облік

визначається як сукупність методів та процедур, які забезпечують підготовку і надання інформації для планування, контролю і прийняття рішень на різних рівнях управління підприємством, установою, організацією»[37].

Управлінський облік, як правило, використовується для внутрішніх потреб, тому його інформація є конфіденційною і основною його метою є якісна оцінка теперішніх і наступних результатів діяльності як у структурних підрозділах, так і установи загалом для ефективного прийняття рішень.

1.2. Обліково-аналітичне забезпечення в умовах застосування інформаційних технологій

Впровадження сучасного програмного забезпечення значно полегшує роботу облікових працівників, поряд з цим також і створює ряд проблем, що зумовлені значними фінансовими витратами та використанням навичок висококваліфікованого персоналу, який повинен бути детально обізнаний в специфіці діяльності установ державного сектору та мати відповідний рівень знань для того, щоб ефективно використовувати комп'ютерні технології, а таке співпадіння є вкрай необхідним, бо в іншому випадку це не дасть запрограмованих результатів.

Сусіденко В.Т. зазначає «інформаційні технології – це організована сукупність методів, процесів та програмно-технічних засобів, об'єднаних в технологічний ланцюг, що забезпечує збір, зберігання, обробку та передачу інформації з метою ефективної організації діяльності людей»[41].

Сучасні комп'ютерні технології забезпечують автоматизоване ведення облікових операцій, що упорядковує усю обліково-аналітичну інформацію, оптимізує її, підтверджує її достовірність, пришвидшує пошук необхідних даних для прийняття рішень чи формування звітності і тим самим знижує ризики виникнення помилок. Таким чином сформовані інформаційні потоки дають можливість задовільнити інтереси значної кількості користувачів, швидко та якісно проводити аналіз такої інформації, що забезпечує більш

обґрунтовані прогностні варіанти щодо ефективної діяльності установи і вона значно швидше піддається контролю, тому що у будь-який обліковий період є можливість здійснити перевірку наявних на даний момент активів та стан розрахункових операцій. Зазначеним чином упорядкована інформація змінює не лише роботу облікових працівників, але і усю систему обліку, аналізу та контролю, що сприяє значному підвищенню якості та прискоренню надання послуг, що є кінцевою метою діяльності установи. Для налагодження ефективної роботи у цьому напрямку доцільно використовувати найбільш сучасні технології, які враховують більшість внутрішніх потреб та ті, які більш пристосовані для роботи в установах державного сектору, де обсяги інформаційних потоків постійно зростають та законодавча база досить часто змінюється, тому постає питання про швидке переналаштування програмного забезпечення з урахуванням нових умов. Керівники установ, зважаючи на ці обставини, повинні знаходити шляхи щодо швидкого запровадження нових технологій з обов'язковим урахуванням особливостей діяльності здійснити постановку задачі таким чином, щоб максимально оптимізувати обліково-аналітичні інформацію, скоротити терміни її опрацювання та забезпечити раціональне використання наявних ресурсів з можливістю налагодження якісного контролю.

Для того, щоб уся обліково-аналітичні інформацію була захищеною в установі доцільно розробити політику захисту, яка передбачатиме належну організацію безпосередньо технології опрацювання такої інформації, технічне і програмне забезпечення, що унеможливить несанкціоновані доступи до неї, проведення недозволених операцій, значно зменшить ризики щодо невірної документації, відображення на рахунках чи у реєстрах.

Впровадження сучасних інформаційних технологій є необхідним кроком, так як дає можливість значно скоротити терміни опрацювання інформації, удосконалюється безпосередньо процес організації обліку, сформовані документи дають можливість зберігати інформацію на електронних носіях без необхідності їх термінового друку, значно

спрощується робота облікового персоналу, який у додатковий час має можливість підвищувати свою кваліфікацію на відповідних курсах чи відвідувати семінари.

Вдале використання інформаційних технологій у діяльності бухгалтерської служби установи сприяє удосконаленню процесів опрацювання обліково-аналітичної інформації, що за звичай, значно скорочує терміни її обробки та позитивно впливає на організацію облікових процесів, забезпечуючи цим самим можливість швидкого виявлення помилок, їх виправлення та контроль усіх зазначених процесів. Зміни в організації облікових процесів забезпечують можливість не лише контролю, але і зниження ризиків, які зумовлені втратою інформації чи проведенням недозволених до виконання операцій, тому що чітко встановлюється відповідальність за порушення конфіденційності таких даних. За таких умов слід особливу увагу зосередити на важливих елементах, які безпосередньо пов'язані із захистом облікових даних та повністю відповідають завданням та встановленим вимогам. Тому технологія опрацювання облікової інформації має бути розбита на відповідні етапи, які пов'язані між собою та відповідати матеріально-технічній базі, кваліфікації працівників і обов'язково враховувати особливості діяльності установи, забезпечуючи при цьому зручний доступ до даних з метою контролю. В умовах автоматизованої обробки облікових даних установа, як правило, не несе додаткових витрат щодо автоматизації контрольних і аналітичних процесів, так як ці процеси зумовлюють лише незначну додаткову перевірку інформації на предмет достовірності та відповідності даних. Система контрольних процедур може бути ефективною, якщо показники звітності формуються з використанням програмного забезпечення та піддаються детальному аналізу для порівняння з результатами діяльності за попередні періоди та щодо діяльності аналогічних установ. В такому випадку доцільно застосовувати шаблонні операції та інформацію, що піддавалась перевірці у попередні періоди. Це забезпечить більш скоординовану діяльність за усіма напрямками діяльності,

сприятиме більш швидкому опрацюванню необхідної інформації та значно знизить обсяги роботи облікових працівників, що зазвичай позитивно впливає на загальні показники.

Доцільно зазначити, що правильний вибір програмного забезпечення значно сприяє налагодженню якісних облікових, контрольних та аналітичних процедур, що у подальшому забезпечує скоординовану роботу установи у відповідності до законодавчих вимог щодо надання якісних послуг.

Висновки до розділу 1

Обліково-аналітичне забезпечення слід розглядати як єдину цілісну систему та складний механізм, який має забезпечити організацію обліку, аналізу і контролю та згрупувати її для передачі керівництву для вдалого прийняття управлінських рішень. Проблемні питання полягають у частих змінах у цій системі з обов'язковим урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників. Обліково-аналітичне забезпечення має бути сформоване таким чином, щоб забезпечити постійний зв'язок між усіма користувачами зазначеної інформації, що сприятиме ефективній роботі та своєчасному прийняттю управлінських рішень.

Формування своєчасної інформації про відхилення фактичних показників і результатів діяльності від передбачуваних забезпечується за даними проведених аналітичних процедур, що вимагає детального вивчення та урахування усіх параметрів, що дали можливість сформувати загальну облікову систему, врахувати специфічні особливості та застосовувану методологію обліку. Тому керівник має володіти усією необхідною інформацією, мати можливість її оперативно використовувати для вирішення нагальних проблем та знаходити шляхи їх подолання, особливо в складний період військового стану, що у подальшому сприятиме швидкій адаптації до нових викликів.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ

2.1. Нефінансові активи: особливості обліку в державному секторі

Цятковська О. зазначає «нефінансові активи державних установ – це створені та нестворені ресурси, які контролюються державними установами у результаті минулих подій щодо їх створення та які приносять економічну вигоду у результаті володіння на правах оперативного управління або використання їх протягом певного періоду»[43, с. 44].

Рис. 2.1. Склад та структура активів на 1 січня 2024 року

Примітка. Узагальнено автором за даними додатку А

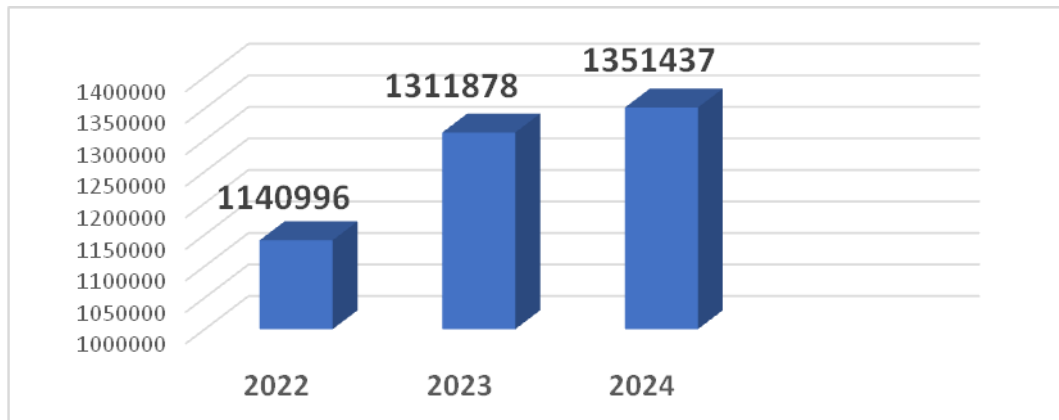

Рис. 2.2. Балансова вартість нефінансових активів за 2022-2024 роки

Примітка. Узагальнено автором за даними додатку А

За даними рисунків 2.1 та 2.2 зазначимо, що у структурі активів значно переважають нефінансові активи (99,9%) та лише 0,1% припадає на фінансові активи. Вартість нефінансових активів поступово зростає за досліджувані роки.

Нефінансові активи є важливою складовою активів, які досить різноманітні і шляхи їх отримання також досить різняться. Від правильного обліку процесу отримання зазначених активів залежить ефективність їх використання у діяльності установи, так як цей процес істотно впливає на інші елементи облікового процесу.

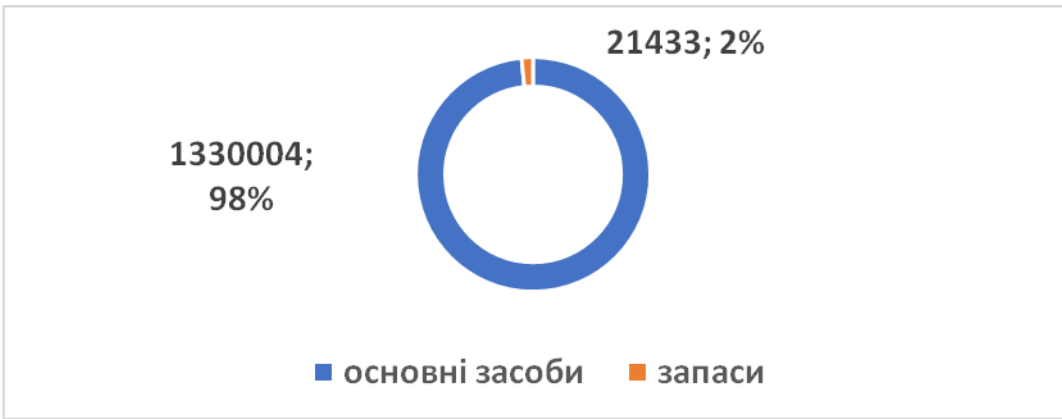

Рис. 2.3. Склад та структура нефінансових активів на 1 січня 2024 року
Примітка. Узагальнено автором за даними додатку А

Структуру нефінансових активів за даними балансу формують основні засоби, які становлять 98% (1330004 грн.) та запаси 2% (21433 грн.).

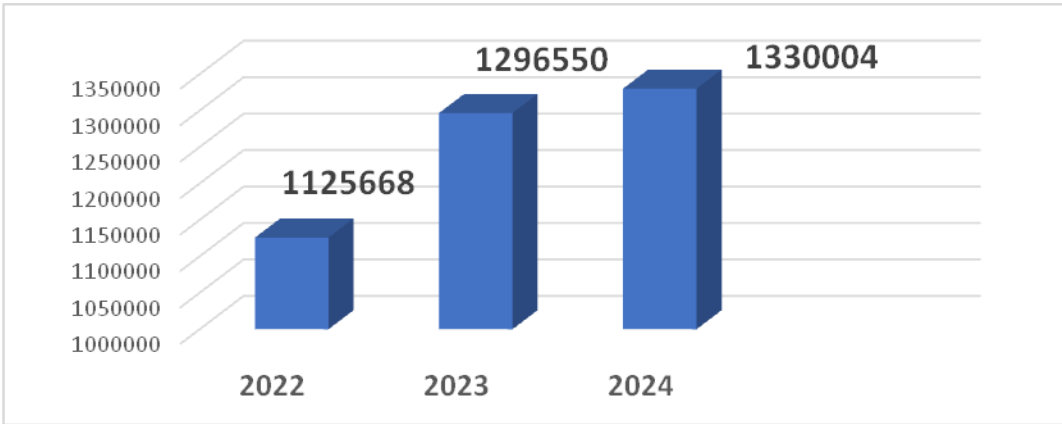

Рис. 2.4. Балансова вартість основних засобів на 1 січня 2022-2024 років
Примітка. Узагальнено автором за даними додатку А

Ю. Неміш зазначає «основні засоби – це вартісним чином виражені ресурси, які утримуються суб’єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів та послуг, здавання в оренду іншим особам або здійснення соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року чи визначається межами операційного циклу понад одного року, вартість яких зменшується в процесі використання»[26, с. 66].

Таблиця 2.1

Облік нефінансових активів за квітень 2024 року [30]

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі субрахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
	Отримано цільове фінансування з метою придбання основних засобів	2313	5411	25000,00
2.	Перераховано кошти постачальникам	6211	2313	25000,00
3.	Зарахований об'єкт до складу основних засобів після введення в експлуатацію	1014	1311	25000,00
	одночасно	5411	5111	25000,00
4.	Проведено оприбуткування паливно-мастильних матеріалів	1514	6211	1840,00
5.	Перераховано кошти після отримання паливно-мастильних матеріалів	6211	2313	1840,00
6.	Списано паливно-мастильні матеріали	8013	1514	1840,00
6.	Оприбутковано запаси, які придбано через підзвітну особу	1515	2116	830,00
7.	Списано запаси	8013	1515	830,00

Налагоджуючи облік основних засобів особливу увагу доцільно зосередити на сформовану в установі облікову політику, що враховує особливості діяльності установи і нормативну базу, яка чітко встановлює вартісну межу та основні засади методики обліку таких важливих активів, що у подальшій роботі з ними дасть можливість їх правильно розподілити за основними групами, терміном використання, а також своєчасно і правильно нараховувати знос.

Слід зауважити, що якість надання послуг безумовно залежить і від сформованої структури основних засобів.

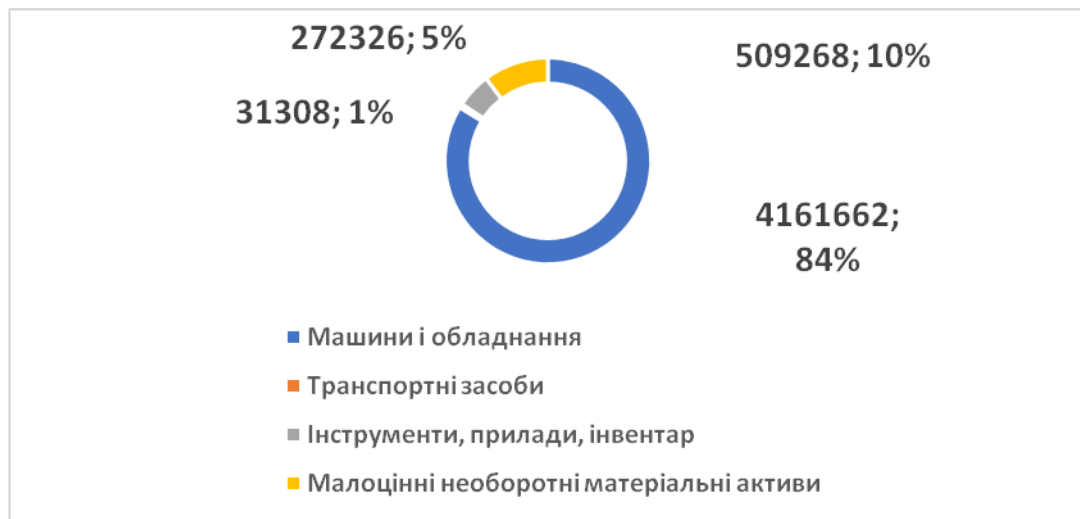

Рис. 2.5. Структура основних засобів на 1 січня 2024 року (за первісною вартістю)

Примітка. Узагальнено автором за даними додатку Ж

Важливі аспекти організації обліку основних засобів мають бути направлені на визначення чітких критеріїв, що формують витрати, які зумовлені придбанням, введенням в експлуатацію, поліпшенням та враховувати фактори, що дають можливість ефективно управляти активами. Також важливо, щоб уся інформація була правильно відображена на рахунках і відповідно у сформованій звітності.

Для забезпечення ефективного використання основних засобів їх необхідно завжди підтримувати у належному стані, своєчасно проводити ремонти, а до роботи з ними залучати висококваліфікованих працівників. Основні засоби мають використовуватись таким чином, щоб забезпечити повне надання передбачених послуг за умови їх надання з найвищою якістю. Такі умови можна забезпечити лише при досконалій структурі основних засобів, з акцентуванням уваги на ті, що найчастіше використовують і є найвагомішими у діяльності установи з урахуванням специфіки установ соціального захисту населення, що дає можливість оптимально розподілити основні засоби за групами із зазначенням співвідношення нових та тих, які вже давно використовуються. Така деталізація обладнання сприяє ліквідації

незадіяного обладнання, передачі його іншій установі, заміні чи проведенню модернізації.

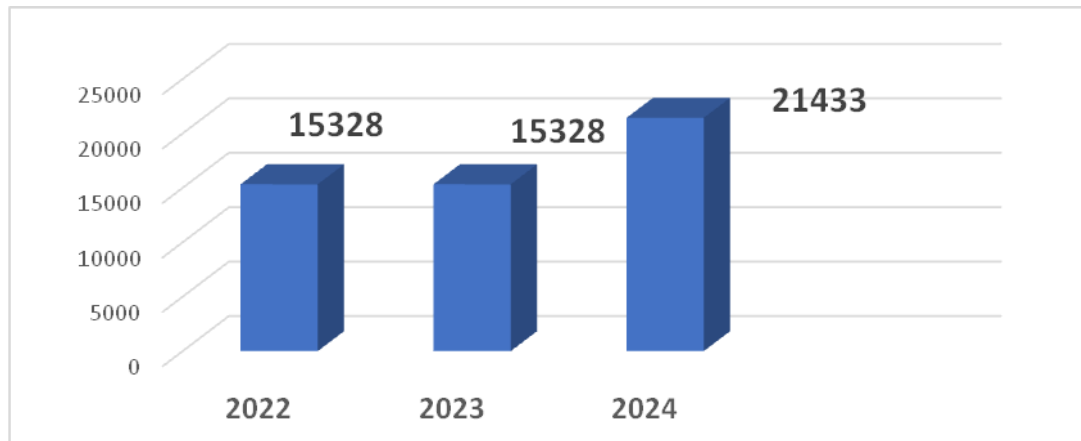

Рис. 2.6. Балансова вартість запасів на 1 січня 2022-2024 років

Примітка. Узагальнено автором за даними додатку А

Рис. 2.7. Склад та структура запасів на 1 січня 2024 року

Примітка. Узагальнено автором за даними додатку Ж

Необхідно зазначити, що в складі запасів 72% (15328 грн.) припадає на малоцінні та швидкозношувані предмети та 28% (6105 грн.) – це паливно мастильні матеріали, що вказує на незначну номенклатуру даних активів. За даними звітності до складу запасів за попередній обліковий період були включені ще медикаменти, але вони повністю витрачені і тому залишок по них відсутній.

Основними напрямками удосконалення обліку запасів слід розглядати:

- підвищення оперативності інформаційного забезпечення щодо шляхів управління запасами;
- повна автоматизація обліково-аналітичних процедур;
- раціональне обґрунтування методів списання;
- чітка організація проведення інвентаризації;
- належним чином запровадження організації обліково-контрольних заходів руху запасів з обов'язковим врахуванням їх стану і структури та специфіки діяльності установи;
- провадження ресурсозберігаючих технологій у господарську діяльність;
- усунення дублювання інформації у різних документах шляхом використання уніфікованих форм документів.

Зазначені пропозиції сприятимуть збереженню запасів, економії та зниження матеріальних витрат і грошових коштів, які на них витрачаються.

В умовах військового стану облік нефінансових активів ще більше стає складним, що зумовлено можливим примусовим відчуженням чи вилученням майно або добровільною передачею об'єктів на користь Збройних сил. НП(С)БОДС 135 «Витрати» доцільно доповнити новими елементами за необхідними операціями, що зумовлено відчуженням активів.

В процесі вибуття нефінансових активів також можуть виникати витрати, що зумовлені надзвичайними подіями.

Бондар М.І., Цятковська О.В. пропонують «запровадити субрахунок 8512 (8522) «Витрати від надзвичайних подій», що дасть можливість отримати інформацію про витрати, які понесено установою від надзвичайних подій»[7]. Ми підтримуємо таку точку зору, тому що це посилить аналітичність відображення зазначеної інформації.

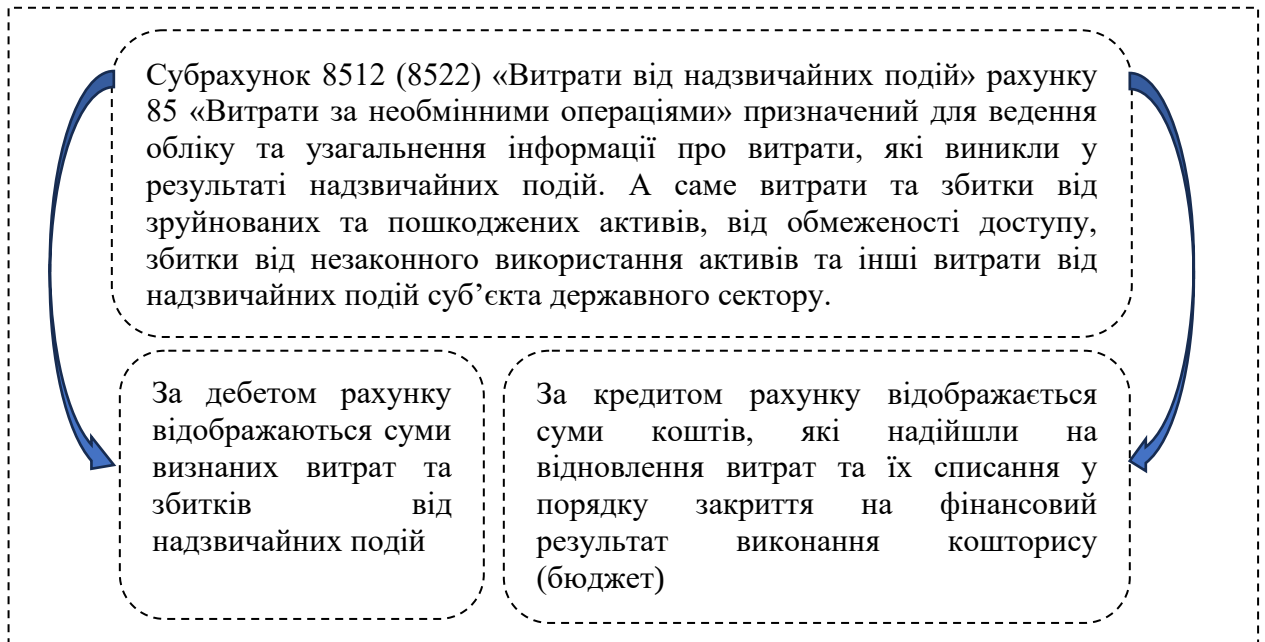

Рис.2.8. Структурно-логічна схема порядку застосування субрахунку бухгалтерського обліку 8512 (8522) «Витрати від надзвичайних подій»

Примітка. Узагальнено автором за даними [7]

Таблиця 2.2

Отримання благодійної допомоги у вигляді послуг [30]

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі субрахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1.	Відображено надходження благодійної допомоги у формі робіт	2313	7511	5400,00
		2117	2313	5400,00
		8013	2117	5400,00
2.	Закриття рахунків доходів	7511	5511	5400,00
3.	Закриття рахунків витрат	5511	8013	5400,00

Благодійна допомога у вигляді послуг відображається за вартістю, що зазначена у супровідних документах того, хто її надавав. В обліку такої допомоги необхідно зосереджувати увагу на основні ознаки та безпосередню характеристику наданих послуг з метою детальної та правильної класифікації виконаних робіт.

Зазначена класифікація має істотне значення для правильного

відображення в обліку із застосуванням відповідних субрахунків: 8013 «Матеріальні витрати», за умови, що проведено поточний ремонт будівлі. Якщо здійснено поліпшення будівлі та зростає первісна вартість, то застосовують субрахунок 1311 «Капітальні інвестиції в основні засоби на суму поліпшення» та 1013 «Будівлі, споруди, передавальні пристрої», де відображають збільшення первісної вартості.

Податковий кодекс України трактує «нематеріальний актив – це об’єкт інтелектуальної, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані в порядку, установленому відповідним законодавством, об’єктом права власності платника податку»[31].

Рис.2.9. Етапи проведення ідентифікації нематеріальних активів

Примітка. Узагальнено автором

В процесі обліку і використання нематеріальних активів виникає ряд проблем, що зумовлені неоднозначним тлумаченням змісту і суті, правова основа не запроваджує чітких правил, складність оцінки, так як не

встановлено єдиних правил розрахунку вартості, а також неможливо чітко їх ідентифікувати.

А.О. Касич зазначає «вихідною проблемою під час обліку нематеріальних активів є проблема їх достовірної ідентифікації, тобто виділення даного виду активу серед інших активів, надання лише йому властивих ознак та характеристик»[14].

Н.О. Остапкович вважає «характеристикою об'єкта нематеріальних активів є можливість його ідентифікації, тобто можливість відокремлення від інших активів»[28].

Виходячи із цього доцільно чітко розробити облікову політику, методичне забезпечення облікової оцінки даного активу, що базується на чітких алгоритмах, підвищує достовірність інформації та відповідає сформованій системі обліку. Необхідно належним чином організувати документообіг та посилити аналітичність облікових даних.

2.2. Організаційно-методичні аспекти обліку фінансових активів

Грошові кошти є необхідною умовою функціонування установ соціального захисту населення, тому процес їх використання має бути узгоджений із загальною цілісною системою та залежить від впливу як внутрішніх, так зовнішніх чинників. Зважаючи на це, управління грошовими потоками необхідно здійснювати з урахуванням уже сформованої в установі організаційні моделі, яка забезпечує найбільш оптимальне використання коштів для виконання поставлених завдань щодо надання послуг.

Скляр Є.В., Храпливий А.І. вказують «дебіторська заборгованість – це майно (матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів»[40].

Управління коштами (грошовими потоками) повинно ґрунтуватись на максимально можливих варіантах надходження, визначені пріоритетів щодо їх використання та створенні передумов для надання послуг у визначеному

спектрі та обсягах, які здатні забезпечити вимоги користувачів.

Таблиця 2.3

Залишки грошових коштів

Показники	На початок 2023 року, грн.	На кінець 2023 року, грн.
Грошові кошти та їх еквіваленти розпорядників бюджетних коштів та державних цільових фондів у національній валюті, у тому числі в:		
– казначействі	10769,00	136,00

Примітка. Узагальнено автором за даними додатку А

Таблиця 2.4

Облік фінансових активів [30]

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі субрахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
	Отримано бюджетне фінансування	2313	7011	588919247,00
	Перераховано кошти постачальникам за надані послуги за умови попередньої оплати	2117	2313	2800,00
	Перераховано кошти після надання послуг	6211	2313	1400,00
	Перераховано кошти за електроенергію	6415	2313	2400,00
5.	Отримано до каси готівкові кошти	2211	2313	1300,00
6.	Отримано до каси кошти щодо погашення нестачі	2211	2115	350,00
7.	Видано кошти на відрядження	2116	2211	3400,00
8.	Затверджено звіт щодо використаного авансу	8411	2116	3250,00
9.	Повернуто надлишок авансу	2211	2116	150,00
10.	Нараховано плату за оренду приміщення	2117	7111	6100,00

В складних економічних умовах установи особливо гостро відчують ризиками несплати. Установи постійно надають послуги, а самі зіштовхуються з проблемою неотримання коштів, що спричиняє збільшення

величини дебіторської заборгованості, тому такі процеси повинні перебувати на постійному контролі бухгалтерської служби. Кожна установа повинна розробити найбільш дієві способи управління її величиною, що дасть можливість не лише контролювати ці процеси, але і мінімізувати терміни її погашення, або взагалі не допускати виникнення. Інформація щодо величини дебіторської заборгованості є актуальною не лише для керівництва установи, але і зовнішніх користувачів, які, оперуючи нею, можуть бути впевнені, що установа у повному обсязі затна проводити розрахункові операції.

З метою уникнення проблем щодо обліку дебіторської заборгованості бухгалтерській службі доцільно розробити цілу низку заходів, що передбачають проведення детальної класифікації її складових та методів оцінки з метою якісного управління. Також має бути налагоджений ефективний контроль за її величиною та детальний аналіз усієї інформації, що пов'язана із обсягами такої заборгованості та періодами її погашення з метою забезпечення можливості своєчасного надання передбачуваних послуг. Важливим заходом у цьому напрямку слід розглядати своєчасне проведення інвентаризації та використання сучасного програмного забезпечення, що здатне забезпечити виконання поставлених перед установою завдань.

Благодійна допомога розглядається як одне із важливих джерел фінансування установ, що надають соціальні послуги. Особливо це стає актуально у період військового стану, коли вона є досить важливим внеском у підтримці інституційної здатності таких установ.

Таблиця 2.5

Отримання благодійної допомоги [30]

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі субрахунки		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1.	Отримано благодійну допомогу в готівковій формі	2211	7511	1200,00
2.	Отримано благодійну допомогу шляхом перерахування коштів на реєстраційний рахунок	2313	7511	5400,00

Облік такої допомоги має бути якісно налагодженим, адже сприяє наданню соціальних послуг, які вкрай є необхідними, але часто стають недоступними через військові дії, а також покращують роботу установ завдяки посиленню контролю за отриманням та використанням благодійної допомоги.

Благодійна допомога відображається як власні надходження та включаються до доходів спеціального фонду від необмінних операцій. Отримання такої допомоги оцінюють за фактичною вартістю, однак якщо її неможливо визначити, то застосовують справедливу вартість.

Висновки до розділу 2

Обліково-аналітична інформація формується в системі, що поєднує дані, які подані працівниками бухгалтерії та іншими службами установи, з метою забезпечення інформацію усіх зацікавлених користувачів при прийнятті рішень.

Облік активів ґрунтується на законодавчій базі з врахуванням особливостей діяльності та специфіці відображення на рахунках бухгалтерського обліку, тому важливо, щоби усі операції, що спричиняють зміни (придбання, використання, виведення з експлуатації) були правильно документально засвідчені та забезпечували можливість проведення

ефективного контролю за ними. За даними облікових показників у звітності проводять аналіз змін за періоди та встановлюють причини їх виникнення. Тобто досить важливо в процесі проведення аналізу встановити чи раціонально використовувались основні засоби, чи правильно була здійснена їх класифікація, оцінка, чи дотримувались нормативи витрачання запасів та інше. Потрібно вивчити зміни розмірів дебіторської заборгованості, зважаючи на те, що зростання її величини негативно впливає на якість і обсяги надання послуг.

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ АНАЛІЗУ ТА КОНТРОЛЮ

3.1. Аналіз показників діяльності

Загальні правила і підходи до формування звітності є єдиними для установ. Проте необхідно зважати на особливості діяльності, що дасть можливість у повному обсязі забезпечити належну організацію обліково процесу, створити належні економічні умови діяльності у відповідності до законодавчих вимог та обов'язково реагувати на зміни у них.

Рис.3.1. Етапи формування звітності

Примітка. Узагальнено автором

За показниками фінансової звітності можливо дати оцінку фінансового стану установи. Дані аналізу є вкрай необхідними внутрішнім, а також зовнішнім користувачам. Вдале проведення аналізу звітності мотивує установу до посилення контрольних функцій щодо дотримання бюджетного законодавства, стандартів бухобліку, облікової політики та ефективного використання коштів.

В процесі аналізу використовують різноманітні підходи, що дають можливість порівняти абсолютні вартісні показники доходів і видатків, що зазначені у кошторисі з фактично отриманими, провести розрахунок показників, які сприяють проведенню оцінки фінансового стану за

визначений обліковий період. При розрахунку показників за декілька облікових періодів обов'язково враховують вплив інфляційних процесів на них. Важливим аспектом при проведенні аналізу є вивчення усіх показників у динаміці та можливість порівняння даних установи з показниками аналогічних за специфікою діяльності установ, що суттєво впливає на подальшу діяльність та прийняття зважених рішень.

В процесі аналізу та оцінки результатів діяльності необхідно особливу увагу зосередити на аналізі активів та ефективності їх використання, зважаючи на те, що фінансування є досить обмеженим. Важливим напрямком проведення аналізу є дослідження стану дебіторської та кредиторської заборгованості.

З метою надання якісних послуг установи соціального захисту населення повинні бути забезпечені усіма фінансовими ресурсами. Тому основні завдання, які має вирішити така установа передбачають проведення якісної оцінки виконання кошторисних призначень, проведення достовірної оцінки виконання планових показників щодо надходження як загального, так і спеціального фондів, врахування факторів, які суттєво спричиняють зміни у показниках діяльності, розроблення цілої низки заходів, що дадуть можливість усунути недоліки, пошук та залучення різноманітних джерел надходження і використання коштів, поповнення доходів, застосування сучасних механізмів управління установою. Без нагального вирішення зазначених завдань ефективна діяльність установи неможлива.

Таблиця 3.1

Аналіз форми «Баланс» за 2022-2023 роки (грн.)

Розділи балансу	2022 рік		2023 рік		Відхилення	
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	Абсолютне грн.	Відносне, %
Актив						
Розділ I «Нефінансові активи»	1311878	99,0	1351437	99,9	39559	103,0
Розділ II «Фінансові активи»	13292	1,0	136	0,1	-13156	98,9
Баланс	1325170	100	1351573	100	26403	101,9
Пасив						
Розділ I «Власний капітал та фінансовий результат»	989354	74,7	853124	63,1	-136230	86,2
Розділ II «Зобов'язання»	335816	25,3	498449	36,9	162633	148,4
Баланс	1325170	100	1351573	100	26403	101,9

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка А

За даними форми «Баланс» доцільно вказати, що в активі балансу за 2022 рік 99 % припадає на нефінансові активи (1311878 грн.) та 1% (13292 грн.) становлять фінансові активи. У 2023 році розподіл структурних компонентів не зазнав суттєвих змін: нефінансові активи 99,9% (1351437 грн.) та фінансові активи 0,1% (136 грн.). Однак у вартісному вираженні фінансові активи дещо знизились на 13156 грн.

Розглядаючи пасив даної форми потрібно зазначити, що залишки подано не за усіма чотирма розділами, а лише за першими двома. За 2022 рік 74,7% (989354 грн.) припадає на власний капітал та 25,3% (335816 грн.) – зобов'язання. Відповідно за 2023 рік власний капітал 63,1% (853124 грн.) та зобов'язання 36,9% (498449 грн.). Слід зазначити, що за два досліджувані роки рівність балансу збережена, а отже усі показники відображено вірно.

Таблиця 3.2

Аналіз складу, структури та динаміки нефінансових активів установи
за 2022-2023 роки (грн.)

Розділи балансу	2022 рік		2023 рік		Відхилення	
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	Абсолютне грн.	Відносне, %
Нефінансові активи, всього у т.ч.:	1311878	100	1351437	100	39559	103,0
Основні засоби	1296550	98,8	1330004	98,0	33454	102,6
Запаси	15328	1,2	21433	2,0	6105	139,8

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка А

Таблиця 3.3

Аналіз складу, структури та динаміки фінансових активів установи
за 2022-2023 роки (грн.)

Розділи балансу	2022 рік		2023 рік		Відхилення	
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	Абсолютне грн.	Відносне, %
Фінансові активи, всього у т.ч.:	13292	100	136	100	-13156	1,02
1.Поточна дебіторська заборгованість: за розрахунками із соціального страхування	2523	19,0	-	-	2523	-
2.Грошові кошти та їх еквіваленти	10769	81,0	136	100	-10633	1,26

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка А

Здійснений аналіз нефінансових активів за 2022 рік засвідчує, що 98,8% (1296550 грн.) припадає на основні засоби та 1,2% (15328 грн.) це запаси. Відповідно у 2023 році їх співвідношення суттєвих змін не зазнало: 98% (1330004 грн.) та 2% (21433 грн.). Тобто зафіксоване незначне зростання вартості, що звичайно обумовлено об'єктивними причинами. Загальна вартість нефінансових активів у 2023 році у відповідності до форми «Баланс» становила 1351437 грн.

Щодо фінансових активів установи, що їх залишки визначені поточною дебіторською заборгованістю та коштами в казначействі.

Таблиця 3.4

Аналіз структури і динаміки доходів за 2022-2023 роки (грн.)

Статті видатків	2022 рік		2023 рік		Відхилення	
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	Абсолютне, грн.	Відносне, %
Бюджетні асигнування	821141796	100	588919247	100	-232222649	71,7
Усього доходів від обмінних операцій	821141796	99,8	588919247	99,7	-232222649	71,8
Трансферти	1379073	99,5	1770840	98,1	391767	128,4
Інші доходи від необмінних операцій	7226	0,5	34576	1,9	27350	478,5
Усього доходів від необмінних операцій	1386299	0,2	1805416	0,3	419117	130,2
Усього доходів	822528095	100	590724663	100	-231803432	71,8

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка Б

Підсумовуючи результати проведено аналізу, зазначимо, що на доходи від обмінних операцій припадає 99,8% (821141796 грн.) у 2022 році, а у 2023 році 99,7% (588919247 грн.) і вони сформовані на основі бюджетних асигнувань. У 2022 році на доходи від необмінних операцій припадає лише 0,2% (1386299 грн.). Зазначена сума містить трансфери 1379073 грн. та інші доходи від необмінних операцій 7226 грн. У 2023 році тенденції формування залишаються незмінними. 0,3% (1805416 грн.) – доходи від необмінних операцій: в тому числі трансфери 1770840 грн. та інші доходи від необмінних операцій 34576 грн.

Здійснюючи аналіз витрат у таблиці 3.5 доцільно акцентувати увагу на тому, що 97%, або це становить 798159365 грн. у 2022 році припадає на витрати за необмінними операціями і лише 3% (24666896 грн.) це витрати за обмінними операціями. Порівнюючи ці дані за 2023 рік, зазначити, що

питама вага їх не змінилась досить суттєво: 96,7% (571288355 грн.) та 3,3% (19778412 грн.) відповідно.

Таблиця 3.5

Аналіз структури і динаміки витрат за 2022-2023 роки (грн.)

Статті видатків	2022 рік		2023 рік		Відхилення	
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	Абсолютне грн.	Відносне, %
Витрати на виконання бюджетних програм	24666896	100	19776802	99,9	-4890094	80,2
Інші витрати за обмінними операціями	–	–	1610	0,1	1610	–
Усього витрат за обмінними операціями	24666896	3,0	19778412	3,3	-4888484	80,2
Інші витрати за необмінними операціями	798159365	100	571288355	100	-226871010	71,6
Усього витрат за необмінними операціями	798159365	97,0	571288355	96,7	-226871010	71,6
Усього витрат	822826261	100	591066767	100	-231759494	71,8
Профіцит/дефіцит за звітний період	-298166		-342104			

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка Б

За підсумками проведеного аналізу слід вказати, що звітний і попередній період виник дефіцит у сумі 342104 грн. За попередній період спостерігалась така ж ситуація (298166 грн.), що зазвичай досить негативно позначається на діяльності установи, має негативні тенденції та істотно впливає на прийняття зважених, своєчасних управлінських рішень.

На нашу думку, доцільно детально вивчити вплив різноманітних чинників, що спричинили зазначену ситуацію та розробити, по можливості, своєчасні та реальні заходи по недопущенню впливу, або хоча б зменшити вплив негативних наслідків діяльності у наступних облікових періодах.

Доцільно запровадити більш цільове використання коштів щодо

структури та напрямків використання.

За підсумками проведеного аналізу витрат у таблиці 3.6 за 2022-2023 роки зазначимо, що в структурі елементів витрат найбільший відсоток припадає на статтю «Витрати на оплату праці» 52,8% (13022867 грн.) та 61,3% (12125642 грн.), що є вагою особливістю у структурі витрат установ державного сектору. Також значну частку займає стаття «Матеріальні витрати» 35,1% (8662725 грн.) та 25,3% (4998671 грн.) відповідно. Вагома частка також припадає на «Відрахування на соціальні заходи», що становить 10,9% (2683993 грн.) у 2022 році і 12,5% (2482767 грн.), що цілком зрозумілим через те, що зросли витрати по оплаті праці у 2023 році.

Таблиця 3.6

Елементи витрат за обмінними операціями за 2022-2023 роки (грн.)

Стаття	2022		2023		Темп росту, %
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	
Витрати на оплату праці	13022867	52,8	12125642	61,3	93,1
Відрахування на соціальні заходи	2683993	10,9	2482767	12,5	92,5
Матеріальні витрати	8662725	35,1	4998671	25,3	57,7
Амортизація	297311	1,2	169722	0,8	57,1
Інші витрати	—	—	1610	0,1	—
Усього	24666896	100	19778412	100	80,1

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка Б

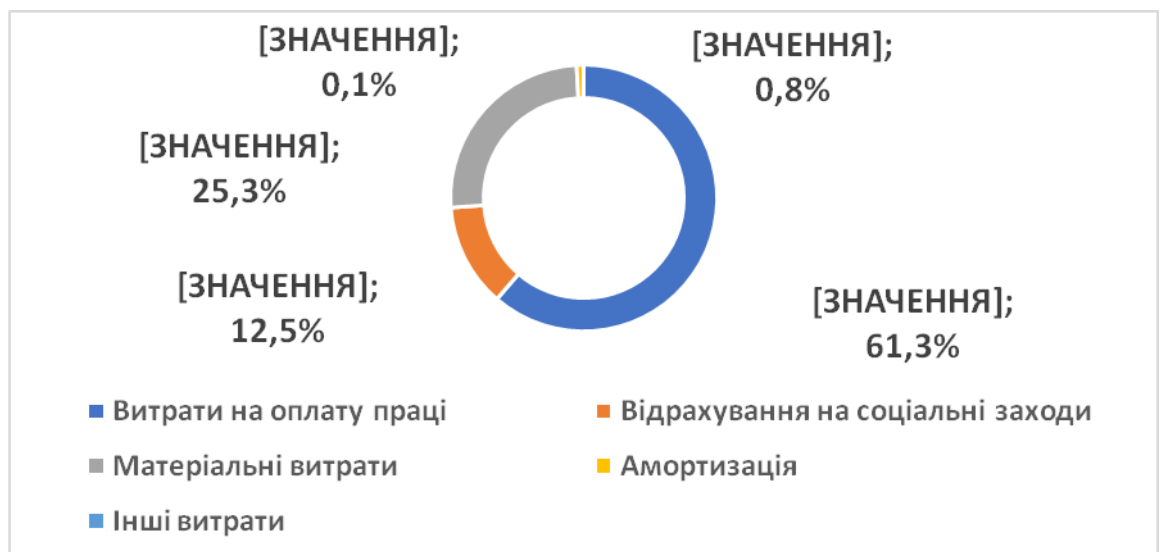

Рис. 3.2. Структура елементів витрат за обмінними операціями за 2023

рік (грн.)

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка Б

Таблиця 3.7

Видатки бюджету (кошторису) за функціональною класифікацією
видатків та кредитування бюджету 2022-2023 роки (грн.)

Напрямки видатків	2022 рік		2023 рік		Темп росту, %
	Фактично	Питома вага, %	Фактично	Питома вага, %	
Загальнодержавні функції	17066416	2,1	16213433	2,7	95,0
Соціальний захист та соціальне забезпечення	805759845	97,9	574853334	97,3	71,3
Всього видатків	822826261	100	591066767	100	71,8

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка Б

Рис. 3.3. Структура видатків бюджету за 2023 рік (грн.)

Примітка. Узагальнено автором за даними додатка Б

Структуру видатків за даним напрямком формують видатки на виконання загальнодержавних функцій 2,7%, або у вартісному вираженні це становить 16213433 грн., та враховуючи специфіку діяльності досліджуваної установи, найбільша частка 97,3% (574853334 грн.) припадає на соціальний захист та соціальне забезпечення, що є цілком обґрунтованим для установи, що надає зазначені послуги та зобов’язана забезпечити виконання покладених на установу функцій.

3.2. Організаційні засади обліково-інформаційного забезпечення системи контролю

Здійснюючи детальний аналіз останніх публікацій та проведених наукових досліджень ученими, доцільно вказати, що проблемам налагодження контролю в закладах соціального захисту населення надається важливе значення, однак відразу слід зазначити, що ці питання є досить актуальними і потребують подальших дослідженням з обов'язковим обґрунтуванням шляхів вирішення.

Слід вказати, що актуальність зумовлена важливістю зазначеної сфери діяльності, особливо у час військових дій, коли на заклади соціального захисту населення покладаються додаткові функції щодо забезпечення особливо вразливої частини населення, яка потребує додаткової допомоги від держави в період військових дій. За таких умов облік та контроль за коштами та благодійною допомогою має бути налагоджений таким чином, щоб забезпечити виконання покладених завдань.

В складних сьогоденних умовах для ефективного вирішення поставлених завдань недостатньо лише державної підтримки. Потрібно кардинально змінювати концептуальні підходи щодо раціонального використання коштів та надання послуг, що розглядається як важливий елемент управління сферою соціального захисту з метою задоволення потреб населення. Зміна поглядів і підходів забезпечить проведення найбільш об'єктивної оцінки якості та своєчасності надання послуг у визначених об'ємах і спектрі. З цією метою доцільно проводити моніторингові дослідження, які значно спростять проведення оцінки якості окремих послуг, так і діяльності установи загалом. Тому контролю надається важливе значення в забезпеченні виконання поставлених завдань перед сферою соціального захисту.

Контроль є важливим елементом в системі установи, тому здатен забезпечити ефективне управління наявними ресурсами. Він дає підстави для

усунення недоліків у подальшій діяльності на основі обґрунтованих рішень за його результатами.

Надійність і якість контролю, у значній мірі, залежить від вдалого використання обліково-інформаційного забезпечення, яке надається працівниками бухгалтерії та інших служб, цьому також сприяє програмне забезпечення, що значно полегшую роботу працівників. Усі напрямки проведення контрольних заходів напряду залежать від програмного забезпечення, яке дає можливість значно швидше отримати результати перевірки.

При здійсненні контролю найбільшу увагу зосереджують на законності проведення операцій у відповідності до кошторису, на основі чого дані узагальнюються та формуються звітні показники. Зазначена інформація застосовується керівниками, тому що вони проводять контроль за усіма витратами, аналізують їх і приймають зважені управлінські рішення. Тому контрольні заходи здійснюються на постійній основі, щоб попередити негативні наслідки, адже подальше їх усунення є більш складним.

Контрольні заходи обов'язково проводяться за даними основних показників за визначений період із застосуванням встановлених критеріїв оцінювання ефективності діяльності, а також з дотриманням законодавчих вимог та законності проведених операцій, але при цьому розробляються заходи, які дають можливість провести ці роботи із найменшими витратами та з врахуванням поставлених завдань та етапів їх виконання на момент перевірки.

Необхідно зазначити, що застосований механізм контролю має чітко бути узгодженим із усіма системами установи з метою успішної взаємодії щодо подолання виявлених недоліків чи зловживань для досягнення передбачуваних планів та результатів діяльності.

Контроль заходи забезпечують, в значній мірі, раціональне використання активів, щоб полегшити цю роботу необхідно автоматизувати усі ланки діяльності. На раціональне використання ресурсів впливає ряд

позитивних та негативних факторів. Вивчення і врахування їх дає можливість усунути значну кількість недоліків, і цим самим, полегшити роботу облікових працівників і забезпечити ефективну діяльність установи.

Вдале врахування позитивних факторів забезпечує, в кінцевому підсумку, ефективну систему управління ними. Усунення заздалегідь (за результатами попередніх перевірок) дії негативних факторів пришвидшує роботу і сприяє недопущенню їх у майбутньому. Враховуючи попередній досвід, має бути розроблена облікова політика із зазначенням особливостей обліку активів, що зумовить їх ефективне використання та забезпечить раціональне проведення видатків.

Шевчук В.О. визначає «об'єкт контролю (контрольований, підконтрольний об'єкт) як діяльність певного суб'єкта, на яку спрямовуються контрольні дії цього або іншого суб'єкта (суб'єктів), що знаходяться в оточуючому середовищі»[46].

І.Ю. Чумакова зазначає «реформування системи контролю – це перехід від прямих інструментів контролю фінансування до більш диверсифікованої моделі контролю, орієнтованої на результативність виконання зобов'язань органами державного сектору та забезпечення належного функціонування управлінських систем»[45, с. 112].

Білуха М.Т., Микитенко Т.В. акцентують увагу на тому, що «внутрішній контроль повинен сприяти раціональному використанню бюджетних коштів та носити попереджувальний характер, усувати можливість виникнення помилок під час формування звітності»[5, с. 583].

З метою підвищення якості проведення внутрішнього контролю потрібно розробити внутрішній документ, який узгоджує усі вимоги до його проведення. На основі сформованого плану щодо його реалізації використовують специфічні інструменти контрольних процедур, які передбачають формування інформації за фактичними показниками установи з метою виявлення порушень та шляхів усунення недоліків на основі обґрунтованих рекомендацій.

Рис. 3.4. Модель організації системи внутрішнього контролю

Примітка. Узагальнено автором

Важливість внутрішнього контролю зумовлена тим, що він є специфічним важелем впливу та управління діяльністю установи. Він розглядається як певний комплекс дій, встановлених правил і заходів, які постійно застосовуються керівником установи, щоб забезпечити виконання передбачуваних завдань та досягнення цілей з метою ефективного використання усіх наявних ресурсів з обов'язковим дотриманням законодавчих вимог, у відповідності до бюджетної політики, захисту інформації, що міститься на рахунках з допомогою відповідних інформаційних технологій.

Внутрішній контроль повинен обґрунтувати ризики, з якими може зіштовхнутись установа в процесі надання послуг, провести їх аналіз з метою напрацювання можливих варіантів недопущення чи обмеження їх впливу на діяльність установи, тому цей процес є постійним та охоплює проведені фінансово-господарські операції в усіх структурних підрозділах та є важливим управлінським аспектом.

На нашу думку, з цією метою, доцільно застосовувати сучасні методики проведення контрольних заходів, щоб пришвидшити ці процеси та здійснювати їх більш якісно. Раціональне та ефективне використання усіх фінансових ресурсів установи залежить від цілої низки факторів, тому їх необхідно аналізувати та піддавати ретельному контролю, що позитивно вплине на подальші показники діяльності та забезпечить якісне надання соціальних послуг, що безумовно є найбільш важливим завданням, яке стоїть перед закладами даної сфери особливо у період військових дій.

Слід зазначити, що подальші наукові дослідження щодо проведення контролю у сфері соціального захисту доцільно зосередити на удосконаленні комплексного підходу до вдалої взаємодії усієї системи обліково-аналітичного забезпечення, дослідженні проблем правового та кадрового забезпечення даної сфери діяльності, вивченні досвіду діяльності зарубіжних країн у цьому напрямку та переймання його і застосування в практичній діяльності українських закладів соціального захисту.

Висновки до розділу 3

За даними форми «Баланс» доцільно вказати, що в активі балансу за 2022 рік 99 % припадає на нефінансові активи (1311878 грн.) та 1% (13292 грн.) становлять фінансові активи. У 2023 році розподіл структурних компонентів не зазнав суттєвих змін: нефінансові активи 99,9% (1351437 грн.) та фінансові активи 0,1% (136 грн.). Однак у вартісному вираженні фінансові активи дещо знизились на 13156 грн.

Розглядаючи пасив даної форми потрібно зазначити, що залишки подано не за усіма чотирма розділами, а лише за першими двома. За 2022 рік 74,7% (989354 грн.) припадає на власний капітал та 25,3% (335816 грн.) – зобов'язання. Відповідно за 2023 рік власний капітал 63,1% (853124 грн.) та зобов'язання 36,9% (498449 грн.). Слід зазначити, що за два досліджувані роки рівність балансу збережена, а отже усі показники відображено вірно.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи діяльність Управління соціального захисту населення Тернопільської районної державної адміністрації доцільно зазначити, що фінансово-господарська діяльність здійснюється у відповідності до законодавчих вимог.

1. За даними форми «Баланс» на 1 січня 2024 року активи розподілені наступним чином: 99,9%, або це становить 1351437 грн. припадає на нефінансові активи та 0,1% (136 грн.) – це фінансові активи.

2. Здійснений аналіз нефінансових активів за 2022 рік засвідчує, що 98,8% (1296550 грн.) припадає на основні засоби та 1,2% (15328 грн.). Відповідно у 2023 році їх співвідношення суттєвих змін не зазнало: 98% (1330004 грн.) та 2% (21433 грн.). Тобто зафіксоване незначне зростання вартості, що звичайно обумовлено об'єктивними причинами.

Щодо фінансових активів установи, що їх залишки визначені поточною дебіторською заборгованістю та коштами в казначействі.

3. Необхідно зазначити, що в складі запасів 72% (15328 грн.) припадає на малоцінні та швидкозношувані предмети та 28% (6105 грн.) – це паливно мастильні матеріали, що вказує на незначну номенклатуру даних активів.

4. Зазначимо, що на доходи від обмінних операцій припадає 99,8% (821141796 грн.) у 2022 році, а у 2023 році 99,7% (588919247 грн.) і вони сформовані на основі бюджетних асигнувань. У 2022 році на доходи від необмінних операцій припадає лише 0,2% (1386299 грн.). Зазначена сума містить трансфери 1379073 грн. та інші доходи від необмінних операцій 7226 грн. У 2023 році тенденції формування залишаються незмінними. 0,3% (1805416 грн.) – доходи від необмінних операцій: в тому числі трансфери 1770840 грн. та інші доходи від необмінних операцій 34576 грн.

5. Здійснюючи аналіз витрат доцільно акцентувати увагу на тому, що 97%, або це становить 798159365 грн. у 2022 році припадає на витрати за

необмінними операціями і лише 3% (24666896 грн.) це витрати за обмінними операціями. Порівнюючи ці дані за 2023 рік, зазначити, що питама вага їх не змінилась досить суттєво: 96,7% (571288355 грн.) та 3,3% (19778412 грн.) відповідно.

6. За підсумками проведеного аналізу слід вказати, що звітний період виник дефіцит у сумі 342104 грн. За попередній період спостерігалась така ж ситуація (298166 грн.), що зазвичай досить негативно позначається на діяльності установи, має негативні тенденції та істотно впливає на прийняття зважених, своєчасних управлінських рішень.

На нашу думку, доцільно детально вивчити вплив різноманітних чинників, що спричинили зазначену ситуацію та розробити, по можливості, своєчасні та реальні заходи по недопущенню впливу, або хоча б зменшити вплив негативних наслідків діяльності у наступних облікових періодах.

7. За підсумками проведеного аналізу витрат за 2022-2023 роки зазначимо, що в структурі елементів витрат найбільший відсоток припадає на статтю «Витрати на оплату праці» 52,8% (13022867 грн.) та 61,3% (12125642 грн.), що є вагою особливістю у структурі витрат установ державного сектору. Також значну частку займає стаття «Матеріальні витрати» 35,1% (8662725 грн.) та 25,3% (4998671 грн.) відповідно. Вагома частка також припадає на «Відрахування на соціальні заходи», що становить 10,9% (2683993 грн.) у 2022 році і 12,5% (2482767 грн.), що цілком зрозумілим через те, що зросли витрати по оплаті праці у 2023 році.

8. Особливу увагу доцільно зосередити на обсягах надання благодійної допомоги, правильному її відображенні на рахунках, так як в умовах військового стану ця ділянка обліку має бути під особливою увагою, у зв'язку з значним зростанням коштів та послуг, що розглядаються як благодійна допомога.

9. Для забезпечення ефективного використання основних засобів їх необхідно завжди підтримувати у належному стані, своєчасно проводити ремонти, а до роботи з ними залучати висококваліфікованих працівників.

Основні засоби мають використовуватись таким чином, щоб забезпечити повне надання передбачених послуг за умови їх надання з найвищою якістю.

10.Основними напрямками удосконалення обліку запасів слід розглядати:

- підвищення оперативності інформаційного забезпечення щодо шляхів управління запасами;
- повна автоматизація обліково-аналітичних процедур;
- раціональне обґрунтування методів списання;
- чітка організація проведення інвентаризації;
- належним чином запровадження організації обліково-контрольних заходів руху запасів з обов'язковим врахуванням їх стану і структури та специфіки діяльності установи;
- провадження ресурсозберігаючих технологій у господарську діяльність;
- усунення дублювання інформації у різних документах шляхом використання уніфікованих форм документів.

Зазначені пропозиції сприятимуть збереженню запасів, економії та зниження матеріальних витрат і грошових коштів, які на них витрачаються.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амбарчян В.С., Амбарчян М.С. Впровадження методу

нарахування в державному секторі: облік фінансових активів за МСБОДС 41. *Держава та регіон. Серія: Економіка та підприємництво*. 2022. № 2 (125). С.152–158. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2022-2-24>.

2. Аралова Н.І. Особливості регулювання бухгалтерського обліку нематеріальних активів наукових установ. *Фінанси, податки, бюджет*. 2020. №11. С 22–28.

3. Бенько В.С. Послуги в сфері електронних комунікацій та їх вплив на систему обліку доходів. *Вісник Економіки*. 2024. Вип. 1. С.155–167. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/view/1567>

4. Бігун С.І., Огородник О.С. Нематеріальні активи як об'єкт фінансового управління: поняття, класифікація, проблеми ідентифікації. *Регіональна економіка та управління*. 2020. №2. С.19–22.

5. Білуха М.Т., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит : підруч.. Київ : Українська академія оригінальних ідей, 2005. 888 с.

6. Богданюк О.В., Бачинська Л.С. Особливості нормативно-правового забезпечення обліку основних засобів у державному секторі України. *Молодий вчений*. 2017. № 9. С. 481–484.

7. Бондар М.І., Цятковська О.В. Облік нефінансових активів державних установ в умовах воєнного стану. *Via Economica*. 2023. Вип.3. С.27–33.

8. Бутнік-Сіверський О. Економіко-правовий погляд щодо розвитку обліку нематеріальних активів на шляху до неоекономіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 109–122. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/31846/1/intangible%20assets.pdf>

9. Бюджетний кодекс України : редакція від 04.12.2016. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua /laws/show/ 2456–17/page>

10. Гізатуліна Л. В. Реформування системи бухгалтерського обліку в державному секторі. *Незалежний аудитор*. № 6. 2012. С. 56–57.

11. Долішня Т.І., Озар Т.С. Організація обліку дебіторської заборгованості. *Причорноморські економічні студії*. Вип.74. 2022. С. 216–220.
12. Дорошенко О. О. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі України і стан її реалізації на сучасному етапі. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2012. (№ 3). С. 43–46. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2012-3\(61\)-43-46](https://doi.org/10.26642/jen-2012-3(61)-43-46).
13. Єрмян О. М. Критична оцінка сучасного стану обліку і аудиту нематеріальних активів на підприємствах. *Вісник Хмельницького національного ун-ту*. 2022. № 1. С.201–208.
14. Касич А.О., Хіміч І.Г. Теоретичні основи оцінки та обліку нематеріальних активів в Україні. *Вісник Національного технічного університету*. 2013. № 50. С. 61–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vcpiaiy_2013_50_14
15. Коваленко А.Н. Бухгалтерський облік в Україні. Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2003. 570 с.
16. Ловінська Л.Г., Чуркіна О.І., Гапоненко Л.В. Методичні підходи до визначення собівартості соціальних послуг в контексті запровадження соціальних стандартів та НП (С) БОДС 135 «Витрати». *Фінанси України*. 2016. № 3. С. 101–115.
17. Меліхова Т. О., Климова О. В. Удосконалення обліку та внутрішнього контролю списання основних засобів бюджетних установ для підвищення якості контролю та ефективності проведення ревізії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 20. С. 30–36. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.20.30](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.20.30)
18. Метелиця В.М., Коваль Н.І. Проблемні аспекти обліку необоротних та оборотних матеріальних активів в бюджетних установах. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3. С. 193–204.
19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в

державному секторі 101 «Подання фінансової звітності»: Наказ Міністерства Фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11>

20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби» : Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#Text>

21. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи» : Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1018-10>.

22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 123 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 12.10.2010 року № 1202 (редакція від 01.01.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1019-10#Text>

23. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 «Доходи»: Наказ Міністерства фінансів України від 24.12.2010 № 1629 (редакція від 24.01.2017 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0089-11#Text>

24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 135 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.05.2012 № 568 (редакція від 01.01.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-12#Text>

25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 133 «Фінансові інвестиції», Наказ Міністерства фінансів України від 18.05.2012 № 568. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0901-12#Text>.

26. Неміш Ю. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 3–4. С. 181–187.

27. Овсюк Н. В., Лесько М. О. Облік нематеріальних активів згідно

національних та міжнародних стандартів: шляхи вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/698/671>

28. Остапкович Н.О. Проблеми обліку визнання та оцінки нематеріальних активів. *Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці України* : тези доповідей V наукової конференції; м. Львів, 18–19 жовтня 2012 р. Ч. 1. С. 138–139.

29. Пігош В.А. Видатки та витрати бюджетних установ: обліковий аспект. *Економічні науки*. 2014. Вип. 11(41). Ч. 2. С. 278–287.

30. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2013 р. № 1203 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/z0161>.

31. Податковий кодекс України (редакція від 03.09.2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

32. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. № 996–XIV зі змінами і доповненнями №3614-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

33. Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 1062 (редакція від 18.06.2024 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018-%D0%BF#Text>

34. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII (редакція від 19.11.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12.#Text>

35. Пчелинська Г. Особливості обліку вибуття основних засобів в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-13>

36. Романькова О.М., Глущенко І.А. Організація бухгалтерського обліку та контролю над використанням коштів бюджетних установ. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Том 31

(70). № 2. 2020. С.185–191.

37. Свірко С. В. Концептуалізація управлінського обліку в бюджетних установах України. *Вчені записки Київського національного економічного університету*. Київ, 2012. Вип. 14. Ч. 2. С. 167–173.

38. Світлична В.Ю., Кріоні К.А. Реформаційні заходи вітчизняної системи бухгалтерського обліку бюджетних установ: основні проблеми та шляхи їх подолання. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 372–378.

39. Сисяк С.В. Генезис контролю в сфері публічних закупівель. *Вісник Тернопільського національного економічного ун-ту* № 2. 2020. С. 208–218.

40. Сисяк С.В., І. Д. Бенько Критерії щодо формування бухгалтерської служби органів місцевого самоврядування. *Матеріали XI Міжнародної наук.-практ. конф. Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю*. Черкаси: ЧДТУ. 2014. С.105-107.

41. Скляр Є.В., Храпливий А.І. Теоретичні засади дослідження дебіторської та кредиторської заборгованостей. *Молодий вчений*. 2016. № 5 (32). С. 153–156.

42. Сусіденко В. Т. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. посіб. Київ: Центр навч. літер., 2016. 224 с. URL: http://kizmantehn.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/inform_system_i_teh_susidenko.pdf

43. Сушко Н., Гізатуліна Л. Реформування системи бухгалтерського обліку в державному секторі. *Незалежний аудитор*. 2012. № 6. С. 56–57.

44. Цятковська О. Облік нефінансових активів в управлінні суб'єктами державного сектору. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2021. Вип. 3-4. С. 40–47.

45. Чумакова І.Ю. Удосконалення державного внутрішнього фінансового контролю як невід'ємної складової державного управління. *Фінанси України*. 2013. № 11. С. 109–126.

46. Шавріна Ю. В., Слюніна Т. Л. Облік благодійної та гуманітарної допомоги в бюджетних установах в Україні. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2024. № 2. С.

176–183.

47. Шевчук В.О. Об'єкти обліку, контролю та аналізу: сучасні підходи до ідентифікації. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології та організації*: зб. наук. праць. Київ: Бізнес Медіа Консалтинг. 2012. Вип.2. 314 с.

48. Юрченко О. Б. Активи суб'єктів державного сектору економіки: поняття, класифікація та методичні засади організації обліку. *Економічний простір*. 2020. № 161. С. 140–146. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-26>

49. Semenushena, N., Sysiuk, S., Shevchuk, K., Petruk, I. & Benko, I. Institutionalism in Accounting: a Requirement of the Times or a Mechanism of Social Pressure? *Independent Journal of Management & Production*, 2020, 11(9), 2516-2541. DOI: <http://dx.doi.org/10.14807/ijmp.v11i9.1440>. Web of Science

50. Y Slobodyanik, N Zdyrko, N Kuzyk, S Sysiuk, I Benko. Audit of public finances: methodological issues and the case of Ukraine. *Independent Journal of Management & Production*, 13(3), 2022, s076-s092. DOI: <https://doi.org/10.14807/ijmp.v13i3.1900>

